

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Пономаренко Віти Володимирівни
на тему: «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству
в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Упродовж останніх років одними з найбільш небезпечних кримінальних правопорушень є різноманітні групові порушення громадського порядку. У більшості випадків вказані правопорушення вчиняються публічно, пов'язані з грубим порушенням громадського порядку, а також з нехтуванням загальнолюдськими правилами та нормами моралі. Групове хуліганство з-поміж інших групових проявів порушення громадського порядку належить до вказаних кримінальних правопорушень.

На сьогодні у судовій практиці існують певні труднощі стосовно встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складу хуліганства загалом та групового хуліганства зокрема. Вони обумовлені, зокрема, неконкретним формулюванням ознак основного складу хуліганства, наявністю оцінної лекції у диспозиції ч. 1 ст. 296 КК (зокрема, понять «винятковий цинізм», «особлива зухвалість»), що фактично виконують роль відмежувальних ознак між складами адміністративного та кримінального правопорушень (недаремно у теорії кримінального права України склад хуліганства називають «каучуковим», а у практиці Європейського суду з прав людини визнано, що відповідний склад не відповідає принципу правової визначеності: рішення у справах «Швидка проти України» та «Ігор Тарасов проти України»), можливою конкуренцією особистих та хуліганських мотивів у разі вчиненні хуліганських дій, відсутністю диференціації кримінальної відповідальності у частинах 2–4 ст. 296 КК України за формами співучасті у злочині, а саме «група осіб за попередньою змовою» та «організована група».

Під час дослідження проблеми кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні авторка опрацювала значну кількість наукових літературних джерел монографічного, нормативного та науково-публіцистичного характеру, а також остаточних судових рішень у кримінальних провадженнях про групове хуліганство (всього 335 найменувань). При цьому наукові праці аналізуються у роботі критично, з мотивованою незгодою, чи навпаки, підтриманням позиції вчених-криміналістів стосовно вирішення того чи іншого правового питання.

Дисертацію виконано у межах таких тем науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, як «Проблеми забезпечення правопорядку засобами кримінальної юстиції (в контексті європейських стандартів)» (ІІІ кв. 2014 р. – ІV кв. 2016 р., номер державної реєстрації 0114U003872); «Проблеми підвищення ефективності кримінальної

юстиції України» (I кв. 2017 р.–IV кв. 2019 р., номер державної реєстрації 0117U002703). Вказане обумовлює наукову значимість дисертації, що рецензується.

Визначені дисертанткою **завдань дослідження** надали їй можливість повною мірою досягнути поставленої мети, а саме розробити теоретичні основи кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні та сформулювати пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України та практики його застосування.

У вступі дисертації чітко визначено **об'єкт** наукового пошуку (суспільні відносини, порядок яких порушується вчиненням хуліганських дій) та **предмет** (кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні).

Під час здійснення дослідження проблеми кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні В. В. Пономаренко використала достатню повну **методологічну базу**, яку складають сукупність загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Їх застосування забезпечило отримання дисертанткою об'єктивних та різноманітних знань про предмет дослідження, а саме кримінально-правову протидію груповому хуліганству в Україні.

Враховуючи викладене, **наукова новизна та актуальність** дисертації В. В. Пономаренко не викликає сумнівів. Аналіз положень та основних ідей наукової праці, що обґрунтовані авторкою та відображають її внесок у проблему дослідження кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні, надають підстави зробити висновок про те, що дисертація, яка рецензується, є однією із перших у вітчизняній науці, в якій здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні.

Вагомим здобутком новизни розглянутого дослідження є, насамперед, ті положення дисертації В.В. Пономаренко, які запропоновано вперше. До них належать положення про визначення системи кримінально-правової протидії хуліганству з урахуванням тлумачення поняття «кримінальне обвинувачення» у практиці ЄСПЛ; про визнання співучасті засобом диференціації кримінальних правопорушень на види, а також про те, що визначено, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності у ст. 296 КК за формами співучасті нівелює кримінально-правове значення різних за суспільною небезпекою форм співучасті в аспекті відповідальності за групове хуліганство.

Не викликають сумніву також ті положення новизни дисертації, що були вдосконалені В. В. Пономаренко або набули подальшого розвитку. Зокрема, йдеться про розвиток наукових позицій про недосконале конструювання диспозиції ч. 1 ст. 296 КК України, за якого об'єктивна сторона хуліганства викладена без дотримання принципу правової визначеності та пропозицію у цьому контексті роз'яснити оцінну лексику у термінологічному розділі КК України; щодо внесення доповнень до ст. 28 КК України, згідно з якими не є співучастю вчинення кримінального

правопорушення спільно з неосудною особою або особою, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність; щодо доцільності встановлення громадських робіт як одного з альтернативних видів покарання за вчинення групового хуліганства.

Сформульовані дисертанткою висновки були використані у науково-дослідній сфері, правозастосовній практиці та навчальному процесі, що підтверджується **актами їх упровадження** у наукову діяльність Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України від 16.09.2020, у навчальну діяльність Білоцерківського національного аграрного університету, а також у правозастосовну діяльність Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05.06.2020. Основні положення дисертації В.В. Пономаренко достатньою мірою апробовані, та знайшли відображення на засіданні відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, у 5-ти наукових статтях, опублікованих у фахових юридичних виданнях, одна з яких – у зарубіжному виданні та 4-х тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Логічною та послідовною є **структура дисертації**, що рецензується.

Розділ 1 присвячено теоретико-правовим кримінально-правової протидії хуліганству в Україні. При цьому було вивчено наукові джерела, що відображають стан дослідження проблеми кримінально-правової протидії груповому хуліганству, історичну генезу, зарубіжний досвід протидії цьому протиправному явищу, а також соціальну обумовленість криміналізації групового хуліганства в Україні. У результаті цього дисертантка дійшла таких важливих висновків: констатувала відсутність комплексних монографічних досліджень групового хуліганства, їх пробільність у частині запровадження кримінальних проступків, кваліфікації хуліганських дій залежно від форми співучасті (с. 13–25); виокремила прогалини криміналізації групового хуліганства, зокрема стосовно відсутності диференціації кримінальної відповідальності у частинах 2–4 ст. 296 КК України з урахуванням форм співучасті у злочині (с. 60–64); аргументувала, що визначення форми співучасті у виді групи осіб як єдиної ознаки розмежування кримінальних правопорушень у ст. 296 між кримінальним проступком (ч. 1) та злочином (ч. 2) є обґрунтованим з огляду на підвищений ступінь суспільної небезпеки вчинення групового правопорушення (с. 75–77).

Розділ 2 присвячено характеристиці групового хуліганства як кримінально караного діяння. Зокрема, дисертанткою досліджено об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу хуліганства. Як результат це надало можливість авторці сформулювати ряд важливих висновків стосовно вказаних ознак. Зокрема, стосовно того, що групове хуліганство у формі співучасті групи осіб за попередньою змовою може виявлятися як у простій співучасті (співвиконавстві), так і у складній співучасті (з розподілом ролей) (С. 119–123); кримінально-правова кваліфікація випадків вчинення хуліганства у такій формі співучасті як група осіб за попередньою змовою з розподілом ролей за наявності організатора, підбурювача, пособника має бути здійснена

з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК України (с. 122–125); визначення хуліганського мотиву як мотиву явної неповаги до суспільства, що включає домінування у свідомості внутрішнього спонукання, рушійною силою якого незалежно від наявності особистого мотиву є бажання протиставити себе оточуючим узагалі, показати свою зверхність, виразивши явну зневагу до загальноприйнятих норм і правил поведінки, а не завдати шкоди конкретно визначеному потерпілому (с. 134–137); встановлення того, що при груповому хуліганстві у кожного зі співучасників може бути свій мотив, при цьому домінуючим є саме груповий хуліганський мотив, а наявність особистого мотиву не виключається як джерело формування хуліганського мотиву (с. 137–138).

Розділ 3 має практико-прикладне спрямування та присвячений деяким проблемам кваліфікації та призначення покарання за вчинення групового хуліганства в Україні. При цьому авторкою було з'ясовано, що кримінально-правова кваліфікація групового хуліганства у судовій практиці має ряд недоліків, серед яких виокремлено, зокрема, такі: кваліфікація за ч. 1 ст. 296 КК України у випадку вчинення хуліганства кількома особами без урахування фактичної наявності групи осіб; кваліфікація за ч. 2 ст. 296 КК України без урахування фактичної форми співучасті; невизначення форм співучасті та ролі співучасників групового хуліганства при кваліфікації спільних дій за ч. 3 або ч. 4 ст. 296 КК України; кваліфікація хуліганських дій співучасників за ст. 173 КУпАП та ч. 2 ст. 296 КК України; кваліфікації за частинами 2–4 ст. 296 КК України за відсутності хуліганського мотиву, наявності фактів самоправних дій (с. 141–154). Окрім того, наведено аргументи на користь необхідності врахування судом при вирішенні питання про можливість застосування до обвинуваченого у вчиненні групового хуліганства положень статей 47 або 48 КК України, форми співучасті та розподіл ролей (за наявності). Також висловлено позицію щодо необґрунтованості застосування ст. 47 КК України до обвинуваченого у груповому хуліганстві за умови встановлення виконання таким співучасником функцій організатора, підбурювача (ініціатора) та в подальшому виконавця такого злочину (с. 168–171).

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Пономаренко В.В., звернемо увагу на **дискусійні питання**, які мають місце у її науковій праці, що, зрештою, характерно для будь-якого творчо-наукового пошуку.

1. Як зазначено у вступі дисертації, авторкою вперше було встановлено, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності у ст. 296 КК України за формами співучасті нівелює кримінально-правове значення різних за суспільною небезпекою форм співучасті в аспекті відповідальності за групове хуліганство. Це обумовлює, зокрема, невстановлення судами наявності попередньої змови між співучасниками, які вчинили хуліганські дії, рівня організації групи, виду співучасників у групі тощо» (с. 9).

Відповідне положення конкретизоване на наступних сторінках дисертації. Так, проаналізувавши стан дослідження проблеми кримінально-

правової протидії за групове хуліганство, В. В. Пономаренко підтримала наявні в науці кримінального право пропозиції щодо доцільності подальшої диференціації кримінальної відповідальності за хуліганство, з урахуванням положень інституту співучасті у злочині та відзначила, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності за вчинення групового хуліганства призводить до нівелювання значення положень Загальної частини КК інституту співучасті, насамперед в частині розмежування її форм, та врахування видів співучасників в умисному злочині, передбаченому у ст. 296 КК України (с. 25).

У цілому погоджуючись з тим, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності за хуліганство з урахуванням співучасті («попередня змова групи осіб» та «організована група») є недоліком кримінального законодавства України, все ж відзначимо, що обґрунтування цієї тези є неточним. Адже чинний КК України надає можливість диференціювати кримінальну відповідальність співучасників з урахуванням статей Загальної частини цього Кодексу (насамперед статей 27 та 28) під час кваліфікації. Окрім того, наявність такої диференціації у ст. 296 КК, як це пропонує В. В. Пономаренко, на мій погляд, жодним чином не є «запобіжником» для нівелювання значення положень Загальної частини КК України інституту співучасті. Адже з урахуванням наскрізного значення понять «попередня змова групи осіб», «організована група», нівелювання, про яке пише дисертантка, а також помилки у судовій практиці, можуть мати місце як за наявності відповідних кваліфікуючих ознак у ст. 296 КК України, так і за їх відсутності.

2. Пропозиції авторки щодо вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність містять певні суперечності. Зокрема, у пункті 7 новизни дисертації відзначається, що диспозиція ч. 1 ст. 296 КК України використовує оцінну лексику (зокрема, йдеться про поняття «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість»), що суперечить принципу правової визначеності. Відповідно для усунення такого порушення дисертантка пропонує закріпити зміст вказаних понять у термінологічному розділі КК України (с. 10). На с. 49 обґрунтовано вказано, що поняття «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість» повинні мати легальне визначення у термінологічному розділі цього Кодексу, оскільки такі терміни в інших законодавчих актах не вживаються, їх визначення у вигляді відкритих переліків містить судова практика, що не повною мірою відповідає принципу правової визначеності закону. Те ж саме вказано і на с. 104 праці.

Водночас на с. 106 дисертації В.В. Пономаренко вже пропонує роз'яснити зміст понять «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість» не в термінологічному розділі, а у примітці ст. 296 КК України. Проте у моделі правової норми про групове хуліганство, що розроблена дисертанткою на с. 194–195 праці, примітка статті не виокремлюється. Відсутня вона і у розробленому нею проєкті змін до ст. 296 КК України (додаток Б).

Окрім того, складно погодитися з дисертанткою в тому, що дефініції понять «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість» повинні бути закріплені у термінологічному розділі, оскільки в ньому мають міститися ті дефініції понять, що мають наскрізний, а не «локальний» характер, який притаманний вказаним поняттям.

З пропозицією розміщення визначень понять «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість» у примітці ст. 296 КК України також погодитися не можемо, враховуючи, насамперед, складність визначення змісту вказаних понять, відсутність єдиного підходу щодо його розуміння у теорії кримінального права України.

Окрім того, дисертантці доцільно було б звернути увагу на здійснення кодифікаційної роботи у галузі кримінального права України. Відповідно до Указу Президента України № 584/2019 від 07.08.2019 «Питання Комісії з питань правової реформи» у складі цієї комісії створена робоча група з питань розвитку кримінального права, яка представила на широкий загал проєкт нового Кримінального кодексу України (у першу чергу – його Загальної частини). У Розділі 1.3 «Роз'яснення термінів Кримінального кодексу України» Книги 1 «Про Кримінальний кодекс України» значення термінів «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість» обґрунтовано не визначено.

Водночас концепція членів робочої групи з питань підготовки нового КК України передбачає, зокрема, роз'яснення змісту понять, що мають «локальний» характер (до яких, як було вказано вище, можна віднести поняття «винятковий цинізм» та «особлива зухвалість») на початку відповідного розділу Особливої частини КК України.

Тому пропозиції дисертантки, на мій погляд, мали б враховувати проєкт нового Кримінального Кодексу України, а модель кримінально-правової норми про групове хуліганство доцільно було б конструювати та, щоб враховувати положення проєкту КК України з напрацюванням пропозицій у цій частині для робочої групи з питань розвитку кримінального права.

3. Положення № 9 новизни вказує на те, що у дисертації В. В. Пономаренко набула подальшого розвитку наукова позиція щодо виключення ст. 293 КК «Групове порушення громадського порядку» з огляду на неможливість розмежування з груповим хуліганством (с. 10). Таке положення конкретизується у підрозділі 3.2 дисертації «Розмежувальні ознаки групового хуліганства з суміжними складами злочинів». Так, на с. 164 авторка пише про таке: «З огляду на наведене вважаємо обґрунтованою позицію щодо виключення ст. 293 КК, оскільки відмінність складів злочинів, які передбачені ст.ст. 293 та 296 КК, відсутня в ознаках об'єктивної сторони; у конструкції складів злочинів, хоча за ст. 293 КК – склад злочину матеріальний, за ст. 296 КК з урахуванням результатів нашого дослідження він також може бути матеріальний; за ознаками суб'єкта злочину, зокрема віком, суб'єктом

хуліганства можуть бути особи, які досягли 14-річного віку, а групового порушення громадського порядку – 16-річного віку».

Вважаємо, що виключення ст. 293 КК є передчасною, а пропозицію дисертантки є недостатньо мотивованою. На наш погляд, основна розмежувальна ознака між груповим хуліганством та груповим порушенням громадського порядку – це мотив складу кримінального правопорушення. У разі вчинення першого з вказаних правопорушень ним є хуліганський мотив (мотив явної неповаги до суспільства), а для другого правопорушення мотив не є обов'язковою ознакою. Саме в цьому криється небезпека пропозиції В. В. Пономаренко про виключення ст. 293 КК. Якщо пристати на неї, то в усіх випадках групового порушення громадського порядку потрібно буде встановлювати хуліганський мотив, який є конститутивною ознакою хуліганства (у тому числі групового). Однак, як вбачається, це призведе до «правової лакуни», коли груповим порушенням громадського порядку, вчинених не з хуліганських мотивів не можна буде дати кримінально-правову оцінку. А такі ситуації можуть мати місце, про що свідчить і судова практика.

Наприклад, в одному кримінальному провадженні так описуються фактичні обставини: «Відповідно до обвинувального акту, після того, як міський голова ОСОБА_2 приблизно об 10:50 поставив на повторне голосування пропозицію щодо включення до порядку денного питання «Про затвердження складу Громадської ради при Нікопольській міській раді» та не підтримання пропозиції депутатами міської ради, в цей час у ОСОБА_1, що перебував в сесійній залі Нікопольської міської ради разом з невстановленими слідством особами, матеріали щодо яких виділено в окреме провадження, що були організовані невстановленими слідством особами, виник умисел, спрямований на активну участь у групових діях, що призводять до грубого порушення громадського порядку та порушення нормального режиму роботи установи, а саме Нікопольської міської ради. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на вчинення вказаних дій, ОСОБА_1 та інші невстановлені слідством особи грубо порушуючи встановлені правила поведінки у громадських місцях, **без хуліганських мотивів**, при значному скупченні людей, які знаходяться у сесійній залі, діючи злагоджено, одночасно та переслідуючи єдиний умисел, вийшовши в центр сесійної зали, почали зневажливо та грубо висловлюватися в бік міського голови, вимагати повторного переголосування пропозиції». Якщо врахувати пропозицію В. В. Пономаренко, то кваліфікація вказаних дій як групового хуліганства буде неможливою через відсутність у вчиненому хуліганських мотивів.

4. Важливою складовою дослідження проблеми кримінально-правової протидії груповому хуліганству є його розмежування з суміжними складами кримінальних правопорушень, що комплексно відображено у підрозділі 3.2 роботи (с. 154–166). В. В. Пономаренко у цьому розділі розглядає, чим відрізняється групове хуліганство від тілесних ушкоджень, групового порушення громадського порядку (про це йдеться вище у відгуку), масовими

заворушеннями. Незважаючи на доцільність розгляду питання розмежування групового хуліганства з суміжними складами кримінальних правопорушень, все ж відзначимо, що, з нашого погляду, дисертанткою допущено методологічний прорахунок, який полягає у хибному застосуванні методу системно-структурного аналізу. Адже розмежування як стадія застосування кримінально-правової норми здійснюється за визначеними правилами, які допомагають чітко відрізнити один склад кримінального правопорушення від іншого (інших).

Так, у підрозділі 3.2 варто було б на початку чітко встановити, які склади кримінальних правопорушень, які є суміжними з груповим порушенням громадського порядку. Далі – визначити та охарактеризувати спільні ознаки суміжних складів правопорушень». І вже на кінцевому етапі вичленити розмежувальні ознаки та визначити їх зміст. Така структура процесу розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень слугує не лише практичним потребам, а й важлива з навчальною на науковою метою, сприяє чіткому викладенню відповідного матеріалу. У цьому власне вбачається методологічний дефект дослідження В. В. Пономаренко, оскільки викладене нею розмежування групового хуліганства з суміжними складами кримінальних правопорушень є «розмазаним» (як-то кажуть: «біг пес через овес»). Як наслідок, у підрозділі 3.2 чітко не здійснено розмежування між відповідними суміжними складами кримінальних правопорушень.

Також вбачається за доцільне розгляд питання про те, в яких випадках скоєне могло б кваліфікуватися за сукупністю тих статей, що потенційно належать до суміжних складів кримінальних правопорушень. Йдеться, зокрема, про кваліфікацію дій обвинувачених як групового хуліганства та як тяжких тілесних ушкоджень (ч. 2 ст. 121 КК України). Наприклад, саме так були кваліфіковані дії ОСОБА_2 та ОСОБА_1, яких було засуджено вироком Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 22.11.2018 у справі № 159/3081/17 (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78016131>) за групове хуліганство (ч. 2 ст. 296 КК України). Як вказано у цьому рішенні, 14.06.2017 приблизно о 21.30 год ОСОБА_2 та ОСОБА_1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, на території літнього майданчика міні-маркету, діючи групою осіб, під час вживання спиртних напоїв, грубо порушуючи громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю, на неодноразові прохання працівника вказаного вище торгового закладу потерпілого ОСОБА_5 залишити територію літнього майданчика у зв'язку із закінченням робочого часу закладу, вперто відмовлялися виконувати вказану вимогу, ображаючи при цьому потерпілого ОСОБА_5 нецензурною лайкою. При цьому ОСОБА_2, умисно завдав останньому кілька ударів кулаком в голову та один сконцентрований удар в голову скляною пляшкою, а ОСОБА_1 завдав потерпілому один удар долонею по обличчю, після чого завдав кілька ударів кулаком у голову, в результаті чого ОСОБА_2 та ОСОБА_1, тобто групою осіб, було спричинено потерпілому ОСОБА_5 тяжкі тілесні ушкодження за

ознакою небезпеки для життя, які перебувають у прямому причинному зв'язку зі смертю останнього, що настала 22.06.17 у відділенні анестезіології міськрайонного територіального медичного об'єднання. Вказана кваліфікація «встояла в апеляційній та касаційній інстанціях: вирок апеляційного суду Волинської області від 14.08.2019 (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83664160>) постановою Касаційного кримінального суду від 24.03.2020 (URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88449058>).

5. Дисертантка у роботі не лише проаналізувала ознаки складу групового хуліганства. Вона не цурається й дослідження практики призначення покарання за вчинення цього злочину (підрозділ 3.3 дисертації, с. 166–188), що є вкрай позитивним з огляду на вироблення ефективного механізму застосування засобів кримінально-правового реагування на групове хуліганство. Як наслідок, у роботі цілком слушно та аргументовано до положень новизни віднесено подальший розвиток позиції щодо доцільності встановлення громадських робіт як одного з альтернативних видів покарання за вчинення групового хуліганства, в тому числі з метою забезпечення реалізації кримінальної відповідальності за групове хуліганство неповнолітніх (с. 10). Незважаючи на позитивний аспект цієї пропозиції, вважаю за доцільне вказати авторці на те, що варто було б відзначити, чію наукову позицію вона розвинула.

Окрім того, з аналізу підрозділу 3.3 дисертації вбачається, що його назва вужча за його зміст. Так, заголовок цього підрозділу вказує на те, що у ньому досліджуватимуться питання практики призначення покарання за групове хуліганство. Однак, як свідчить його зміст, В. В. Пономаренко описала куди більшу кількість проблем піз час кримінально-правового реагування на групові порушення громадського порядку. Зокрема, йдеться про звільнення від покарання з випробуванням (ст. 75 КК України), звільнення від кримінальної відповідальності (наприклад, у зв'язку зі зміною обстановки – ст. 48 КК України). Однак такі засоби кримінально-правового реагування, як відомо, не охоплюються призначенням покарання. Тому у контексті викладеного доцільно було б розглянути питання вибору засобу кримінально-правового реагування на групове хуліганство як у межах кримінальної відповідальності особи, так і поза її межами.

Враховуючи здійснення кодифікаційних робіт у галузі кримінального права України на сучасному етапі нормотворчості в Україні, дисертантці доцільно було б співвіднести запропоновані зміни до КК України як у частині зміни санкцій, так і стосовно диспозицій ст. 296 КК України, не лише у межах чинного КК України, а й з урахуванням проєкту цього Кодексу, що на сьогодні винесено на широке обговорення.

6. Дисертантка упродовж всього дослідження так чи інакше торкається питання вдосконалення кримінального законодавства України у частині відповідальності за групове хуліганство. У підсумку вона формулює узагальнені пропозиції стосовно внесення змін до КК України у ті статті, що

потрапили у поле зору авторки. Однак не всі пропозиції є виваженими та, на жаль, належно аргументованими. Насамперед це стосується санкцій проєктованої дисертанткою кримінально-правової норми (частин 2 – 4 ст. 296 КК України).

У дисертації відсутній спеціальний підрозділ, присвячений дослідженню відповідних кримінально-правових санкцій. Побіжно відповідні питання розглядаються у підрозділі 3.3, в якому розглядається питання практики призначення покарання за групове хуліганство. Однак покарання, що призначаються засудженим, - це лише один із критеріїв коригування типових покарань, передбачених законодавцем за ті чи інші кримінальні правопорушення. Іншими критеріями, зокрема, виступають співвідношення типових покарань у різних частинах однієї статті, співвідношення типових покарань, передбачених у статтях, що передбачають відповідальність за суміжні склади кримінальних правопорушень. Аналіз вказаних критеріїв, які б свідчили про оптимальний вибір типових покарань за групове хуліганство, у дисертації відсутній.

Тому В. В. Пономаренко фактично у своїх пропозиціях переписала санкції, що містяться на сьогодні у частинах 2–4 ст. 296 КК України, некритично поставившись до них. Наприклад, це стосується розміру покарання у виді позбавлення волі на певний строк. І в чинній редакції, і в проєктованій авторкою редакції вказаних частин розмір покарання побудований зі зміщенням нижньої межі покарання у виді позбавлення волі до медіани вказаного розміру покарання у попередній частині статті. Так, у частині 2 передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до 4 років (з урахуванням диференціації кримінальної відповідальності за співучасть передбачено таку кваліфікуючу ознаку, як вчинення злочину групою осіб), у ч. 3 – позбавлення волі від 2 до 5 років (пропонується така кваліфікуюча ознака, як вчинення хуліганства за попередньою змовою групою осіб), у ч. 4 – позбавлення волі від 3 до 7 років (пропонується така кваліфікуюча ознака, як вчинення хуліганства організованою групою). Вказані розміри покарань можуть звести нанівець диференціацію кримінальної відповідальності за вчинення хуліганства, у тому числі з урахуванням співучасті. Адже законодавець допускає (а дисертантка не виправила), що за хуліганство, вчинене групою осіб, може бути призначене покарання у виді позбавлення волі більш суворе (до 4 років), ніж за хуліганство, вчинене організованою групою (від 3 до 7 років).

Найбільш обґрунтованою вважаємо таку модель визначення розмірів однакових покарань за кваліфіковані види кримінальних правопорушень, коли максимальна межа в попередній частині є мінімальною межею, передбаченою в наступній частині (визначення розмірів покарань «вдотик»). Наприклад, у ч. 1 – покарання у виді позбавлення волі на строк до 4 років, у ч. 2 – від 4 до 6 років, у ч. 3 від 6 до 8 років.

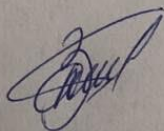
Висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації, підготовленої В. В. Пономаренко.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу як у дисертації, так і в опублікованих наукових працях, наданих для ознайомлення, повністю відповідають вимогам до дисертацій доктора філософії.

Ураховуючи викладене вище, дисертація на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам, передбаченим у Наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) та у Постанові Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її автор, **Пономаренко Віта Володимирівна**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу єдності правових позицій
правового управління (ІІІ)
департаменту аналітичної
та правової роботи
апарату Верховного Суду

Загиней-Заболотенко З.А.

Підписе Загиней-Заболотенко З.А. особистою.

Головний спеціаліст
управління кадрової роботи
Верховного Суду

«22» 01 2021 р.
К.В.Ш. Бародуб К.А.

